

Галина Білик

ПОСТАТЬ НА ТЛІ ІСТОРІЇ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Рецензія на книгу: Наталя Кузякіна: Автопортрет, інтерв'ю, публікації різних літ, історія їх рецепції та інтерпретації, *методія* / Упорядн., вст. ст. В. П. Саєнко; наук. ред. С. А. Гальченко. – Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 2010. – 574 с.

Євидання, поява яких – надзвичайно органічна у вітчизняному інформаційному просторі: вони з'являються, бо такі мусили б колись – раніше або пізніше – прийти до читача, “відбутися”, втілюючи собою соціально значущий зміст, відгукуючись на кричущі запити доби, заповнюючи котрусь із “білих плям” нашої свідомості. І тільки беручи до рук таку книгу, гортаючи сторінки, заглиблюючись у текст, – переживаєш її як видатну подію, здобуток і ...осміхаєшся гірко. Бо мали б культивувати почесну працю на терені національного досвіду (мистецького, наукового тощо), натомість досі розцінюємо якісну книжку – як щасливий випадок: комусь усе ж удалося пробити одні, і другі, і треті мури й

аж 5-сотневим накладом (!) презентувати таку важливу сьогодні дослідницьку проблему.

Ім'я Наталі Борисівни Кузякіної (1928–1994), безумовно, відоме більшості студентів гуманітарних вишів, не кажучи вже про наукові кола. Її літературознавчі й театрознавчі розвідки, огляди, рецензії нині засадничі в осмисленні розвитку української драматургії ХХ століття, осягненні творчого генія Миколи Куліша, Леся Курбаса, Івана Кочерги та інших діячів нашого письменства передовсім періоду Розстріляного Відродження. А доля – типовий приклад чесного, а тому “гнаного” і трагічного радянського науковця. Хоч, може, й не зовсім типовий, бо відстоювати дослідницький професіоналізм (не

маніпулювати фактами, послуговуватися предметно-скерованими, а не політичними критеріями, спиратися на новітню методологію) взялася жінка (етнічна росіянка, котра не воліла іншої якоїсь батьківщини, аніж Україна), тоді як академічного рангу “чиновні” патріоти постійно закидали їй: мовляв, “красуням писати книги не варто”; критикували за “ідейно-помилкові” погляди, дорікали безпартійністю, звільняли з роботи, позбавляли можливості займатися улюбленою справою, навіть жити в краї, що був її корінням.

“...народилася в 1928 р. в м. Києві, – читаємо в “Автобіографії” Наталі Борисівни. – Батько мій, Кузякін Борис Іванович, був музичним майстром і помер в 1943 р. Мати Кузякіна Марія Василівна була хатньою господаркою, померла в 1931 р.” [с. 509]. Тринадцятирічною дівчинкою (1941) за те, що “опинилася без документів за лінією фронту” (маючи намір дістатися до евакуйованої в Ташкент старшої сестри-науковця), потрапила до рук НКВС і була засуджена за 58-ю статтею на 10 років таборів [с. 4]. Завдяки клопотанням дружини Максима Горького цю справу було переглянуто й вирок відмінено, але про те, що живе в країні тоталітарного “радянського табору”, пам’ятала завжди і постійно це відчувала на собі. У 20 років екстерном закінчила заочне відділення російського відділу філологічного факультету Київського держуніверситету, вступила до аспірантури цього ж вишу на кафедру української літератури, видала книгу про Л. Дмитерка. У 23 роки завідувала кафедрою Ізмаїльського пединституту, згодом працювала доцентом в Одеському держуніверситеті. Захистила кандидатську дисертацію з теми “Становлення української радянської драматургії. 1917–1934” (1952), видала “Нариси української радянської драматургії” (1958–1963), монографію “Драматург Микола Куліш” (1962), замахнулася на дослідження “П’єси Миколи Куліша: літературна і сценічна історія”, що мало стати докторською дисертацією... Одначе 1967 р. її звільняють з посади

старшого наукового співробітника відділу театрознавства Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Рильського АН УРСР – за “хибну” публікацію у варшавському виданні, невдовзі по суті позбавляють можливості викладати в КДІТМ імені І. Карпенка-Карого (даючи мізер годин), підштовхуючи до виїзду з України...

Задумані “П’єси...” таки вийдуть (1970), але після того, як опублікує чергову (не зовсім планову) книгу “Драматург Іван Кочерга. Життя. П’єси. Вистави” (1968), захистить у Москві докторську дисертацію з теми “Драматург і театральний критик Іван Кочерга” (1969). Із 1971 р. Н. Б. Кузякіна – доктор мистецтвознавства, професор Ленінградського інституту театру, музики й кінематографії. До кінця життя вона мешкала в північній столиці Росії – викладала, писала, досліджувала Соловецькі архіви, видавала книги, здобуваючи міжна-

родне визнання, але серце своє назавжди залишила в Києві.

В одному з інтерв’ю 1989 р. Наталя Кузякіна, критично оглядаючись на свої ранні праці про драматургію, зауважила: “Що я могла написати про це на початку п’ятдесятих?! Звичайно, лише те, чого мене вчили, про що могла прочитати в книжках. От і проспівала багато дурниць, як ота канарейка, котрій поставили відповідну ноту. З таким задоволенням я б зараз збрала усі примірники першої книги “Нарисів української радянської драматургії”, яку видала 1958 року на основі власної дисертації, та й спалила б! Шкода, що не можу цього зробити... <...> Вважаю, що лише зараз спокутувала свою давню провину...” [с. 35–36].

Спокутуємо і ми, українське суспільство, українська наука зокрема, цією книгою про Н. Б. Кузякіну гріхи непам’ятства, аморальності, історичного вандалізму, до якого так чи інак причетні (хто дією, хто байдужістю). Бо світла пам’ять видатної дослідниці нарешті здобулася на достойне пошанування, а її величезний науковий набуток – на ґрунтовне опрацювання, систематизацію, аналіз і представлення широкому читачеві.

Книга справді носить репрезентативний характер, виформовуючи яскраву постать талановитого вченого, невтомного дослідника, відданого ідеї творчої праці. Вона показує Наталю Кузякіну як людину й науковця зі своєю непростю долею на тлі радянського історичного періоду, акцентує духовні якості й нюанси наукової біографії, погляди на проблеми розвитку української літератури, мови, науки, культури (“І. Автопортрет. Інтерв’ю. Відповіді на анкети”). Літературознавчі й мистецтвознавчі твори науковця укладено в кілька тематичних розділів: “II. Драма як рід літератури: теоретичні аспекти. Мистецтво режисури. Театрознавчі студії”, “III. Українська класика. Лесезнавчі студії”, “IV. Творчість Миколи Куліша”, “V. Персонадії драматургів”, “VI. Україністика ХХ століття: відкриття архівів”, “VII. Русистика. Компаративні студії”, “VIII. Рецензії Наталі Кузякіної на книги і театральні вистави”, “IX. Одеса в житті і творчості Миколи Куліша”. Також цінний матеріал видання становлять: відгуки на її наукові посилки (“X. Рецепція та інтерпретація публікацій Наталії Кузякіної (Pro/Contra)”), пошанувальні статті-спогади (“XI. Memoria”). Апарат видання складають “Бібліографічний покажчик праць Н. Б. Кузякіної”, “Іменний покажчик”, “Список ілюстрацій”, “Біографічна довідка”, “Резюме” (англійською, іспанською, німецькою, російською, французькою). Як бачимо, корпус цілої книги скомпоновано із “фрагментів”: інтерв’ю, статей, уривків із неопублікованого, нотаток, документів, спогадів, поданих українською та російською мовами.

Читаючи текст, немов вирушаєш у цікаву наукову подорож, під час якої – в змістовному і доступному викладі – довідуєшся про особливості та важливі теоретичні підоснови аналізу драматичних творів, жанровий вимір ліричної драми та її генезу в письменстві, створення і діяльність театру “Березіль”, акторсько-режисерську школу Леся Курбаса й зв’язок із нею кінотворчості О. Довженка; про драматургію О. Блока й історію її постанов; рецепцію творчості й самого генія Лесі Українки, шлях її драм на вітчизняну та світову сцену в контексті модерного те-

атру; осягаєш масштабне, сповнене людяності й професіоналізму дослідника осмислення трагічної долі та місії М. Куліша, а на його епохальному тлі – портрети І. Кочерги, І. Дніпровського та ін.; гірку архівну правду про соловецьких в’язнів та понівечений цвіт нашої нації; долучаєшся до фахової дискусії стосовно тих чи тих постатей і періодів літературного процесу, зумовленої статтями Н. Кузякіної, та тієї, що стосується вже значення її власних напрацювань в історії літературознавства й мистецтвознавства.

Змістовна передмова до видання, як і не легка праця з його впорядкування, належить кандидату філологічних наук, доцентіві кафебри української літератури Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Валентині Саєнко. Сучасна дослідниця “вписує” свою старшу колегу в контекст наукової школи (філологічної), методології (системного підходу), на значному фактичному матеріалі, вдаючись до переконливих аргументів, окреслює вагоме місце й неперехідну роль Н. Б. Кузякіної в історії вітчизняної науки і культури, її місію на терені однієї з найвизначніших у модерній Європі української драматургії. Текст передмови компактний, науково вивіреним, інформативним, а водночас – наповнений пафосом поважливого ставлення і захоплення непересічною особистістю колеги й землячки, а може, і близької душею людини.

Варто відзначити й цікаве поліграфічне рішення книги, долучення до тексту оригінальних фотозаставок, світлин, колажів, яскраву й емоційну обкладинку. Вони вповні виконують свою роль – приваблюють читача, а текст уже далі веде вдумливого реципієнта в лабіринт наукового пошуку, до пізнання нового.

Упевнені, що видання знайшло вже свого шанувальника – ту адресну аудиторію молодих учених, на яку скеровувалася укладачем і всім видавничим колективом. Сподіваємося, що невдовзі надійде в книжкові крамниці – до 85-річного ювілею Наталі Борисівни – і його друга редакція, у якій, зокрема, будуть вирішені питання сучасного бібліографічного опису, деяких різночитань і технічних недоглядів, а також уміщені наукові коментарі, котрі значно вивищать фаховий статус книги.

